

KIS-714 – An didegezh er yezhouriezh

(GE – 10 03 01)

“Gwir eo, mar sellomp ouzh ster meizadel ha disoc'hel ar gerioù, e hañval o furm — lakaet er-maez an dibennoù — bezañ tidek.

E mod all e ve mar degasfemp e penn kont eul fromel ar ger, pezh hon eus anvet a-zioc'h an eul meidel anezhañ, a zo bonel er varzhoniezh da skouer. Kavet e ve neuze ez eo ar gerioù, ar sonennoù, ar mouezhiadoù kement all a zoareoù da ganañ ar bed hag ez int amkanet da zerc'hennañ an traoù n'eo ket evel ma krede da arlakadenn eeunik ar stenc'heriañ, en askont eus un heñvelled ergorel, hogen peogwir ez eztennont hag, e ster kwer ar ger, ez eztaolont an anien fromel anezho. Mar galljed lemel eus un hanc'herieg kement a denn da saveleñoù ar soniadoniezh, da c'houidizhadur ar yezhoù all, d'an heboellaat anezhi gant ar c'hramadegourion, da emzrevezadur ar yezh, e tizolojed hep mar en orin pep yezh un trevnad eztaoliñ strizh a-walc'h met hevelep ma ne ve ket tidek envel goulou ar goulou adalek ma anver noz an noz. Trec'hded ar sonennoù er yezh-mañ, ar c'hensonennoù er yezh-hont, ar reizhiadoù savadur ha kevreadur ne vent ket kement all a gendivizadoù evit eztaoliñ an un devezout, hogen lies doare evit korf an den da lidañ ar bed hag a-benn ar fin d'e vuhezañ¹.”

¹ “Si nous ne considérons que le sens conceptuel et terminal des mots, il est vrai que la forme verbale — exception faite des désinences — semble arbitraire. Il n'en serait plus ainsi si nous faisons entrer en compte le sens émotionnel du mot, ce que nous avons appelé plus haut son sens gestuel, qui est essentiel par exemple dans la poésie. On trouverait alors que les mots, les voyelles, les phonèmes sont autant de manières de chanter le monde et qu'ils sont destinés à représenter les objets, non pas, comme le croyait la théorie naïve des onomatopées, en raison d'une ressemblance objective, mais parce qu'ils en extraient et au sens propre du mot en expriment l'essence émotionnelle. Si l'on pouvait défalquer d'un vocabulaire ce qui est dû aux lois mécaniques de la phonétique, aux contaminations des langues étrangères, à la rationalisation des grammairiens, à l'imitation de la langue par elle-même, on découvrirait sans doute à l'origine de chaque langue un système d'expression assez réduit mais tel par exemple qu'il ne soit pas arbitraire d'appeler lumière la lumière si l'on appelle nuit la nuit. La

Distreiñ a fell din da argraf an didegezh¹ — a zo unan a bouez er yezhouriezh. An arroud a-zioc'h gant MERLEAU-PONTY a lak war wel un diac'hinad, spisoc'h : ur c'hourzhdezh etre frankiz ar yezhour ha yev strizh ar yezh — ha pouezañ a ra war ar poent-mañ : yev ar yezh zo ur yev guzh. Er yezhouriezh e vez aotreet pep tra : evit dec'heriañ ur c'heal e c'haller mont da ne vern pe zanvez hag e zanken evel ma kaver mat war-benn diraez an dec'her kevazasañ. Petra eo avat an “dec'her kevazasañ” ? Bez' ez eo an eztaolad a “gomz”, a zo diouzh “kemez” ar yezherion, a vez “meizet” ganto dre ma kempleg da reolennoù an eztaoliñ ha da zezvoù an dezevout. Se hepken ? E gwir, penn hewel ar skorngrac'h eo ar reolennoù hag an dezvoù. Ar ger a gomz da gentañ ouzh ar pezh ac'hanomp a zo e diagiz an eztaoliñ hag an dezevout. Eus an kez diagiz e rae kel MERLEAU-PONTY pa skrive : “hevelep ma ne ve ket tidek envel goulou ar goulou adalek ma anver noz an noz” ; dioutañ e sav ar yezh evel “un doare evit korf an den da lidañ ha da vuhezañ ar bed” ; an donderioù ez eo zo unan enno yezh ha yezher, e-maez krap ar meizañ, donoc'h eget donderioù ar gouzrec'h — pe evit adkemer an droienn enkreriet gant MERLEAU-PONTY, bez' ez eo “bro vras mut hebanv ar c'hreud²”.

An diagiz, evel kement na c'hell ket bezañ dodennet, a veneger dre dermenoù nac'hañ : *hebanv, anemouez, dierouez*. Diwar vont, merkomp e stagas FREUD ivez gant an hent nac'hadek dre ober anv eus an *diemouez* nemet e forc'has dioutañ da c'houde pa glaskas dodennañ, yaadekaat, soliadekaat hag a-benn ar fin gwengelekaat hevelep diagiz.

Kan ar yezh ne c'haller nemet e ganañ ha drezañ hepken e naou an donderioù. Prezeg ar pemdez a ro da glevout alberzioù eus an diagiz, da skouer e termenoù a seurt gant Gl. *génie de la langue*, Br. *genezh ar yezh*. Koulskoude e tleer teurel evezh pa reer ganto : hevelep *genezh* n'eo ket muioc'h piaou ar yezh eget ma 'z eo ar vuhez piaou ar c'horf. Fazi an hevelebourion eo ober anezhañ ur perzh eus neuzioù soliadel ar yezh, eleze a-benn ar fin eus goubarzhelezh ar strollenn-mañ strollenn a yezherion. Pa gomz eus “trec'hded ar sonennoù”, eus “reizhiadoù savadur ha kevreadur” piaouel d'ar yezh-mañ yezh e ra MERLEAU-PONTY anv eus *arverkoù* un domani andiraezadus

prédominance des voyelles dans une langue, des consonnes dans une autre, les systèmes de construction et de syntaxe ne représenteraient pas autant de conventions arbitraires pour exprimer la même pensée, mais plusieurs manières pour le corps humain de célébrer le monde et finalement de le vivre” (Maurice MERLEAU-PONTY, *Phénoménologie de la perception*, Paris, 1945, p. 218).

¹ Sl. KIS-713, La-14, pp. 137-138.

² Sl. KIS-524 – Keal ar c'hreud e preder Merleau-Ponty, La-11, pp. 115 hh. ha 127-130 pergen.

ennañ e unan ha n'eo ket eus *piaouadoù* a c'hallfed ergorelaat evit ober skiant ganto pe soliañ warno evel war ur glad da warediñ. Piaouel d'ar yezh eo he genezh e kement ma 'z eo ar yezh un astenn eus kreud ar yezher, astenn e unan eus kreud ar bed. Lavaromp da heul tud all eo genezh ar yezh a ra he hevelepted, en ur spisaat avat ne oufe houmañ bezañ estreget hevelepted nidiadel, eleze, neket stuz un emframmañ, met stil un eskoriñ. Ar yezher diles, pe anvad all lakaat war ar yezhour ?, a hañval komz ar yezh gant e gorf piaouel, gant e gorf a Vrezhon, met korf an den, korf ar bed ha muioc'h egeto eo a gomz dre e c'henou. An donderioù ma sav e gan zo hep font, isfontek — bez' ez int an *abgründiger Grund* a ra ar preder alaman anv anezhañ.

Ar yezhour enta ne c'hell klevout ennañ e unan nemet ar pezh a glev pep arzour : bez tidek, sav ar gerioù a garez gant ma sono drezo ar c'han. Heuilh ar reolennoù, ya hogen mar 'z pezh da zibab etre ar reolenn ha leunoc'h kan, torr ar reolenn evel ma freuz ar froud ar fardell.